

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВНЗ ІІІ-ІV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Результати проведеного нами аналізу психолого-педагогічної та фахової літератури показують, що структура професійної компетентності майбутнього менеджера повинна обов'язково включати такий компонент як *управлінська* компетентність. На сьогодні у професійному становленні майбутніх менеджерів завдання формування управлінської компетентності особистості розглядається як пріоритетне, що припускає тісний взаємозв'язок таких напрямків, як гуманізація, професіоналізація й фундаменталізація з метою формування оптимального підходу до організації освітнього процесу підготовки управлінців. При цьому переважна точка зору в науковій літературі спрямована на співвідношення цих тенденцій у підкресленні системативного характеру гуманізації вищої освіти. Особлива увага приділяється індивідуальності студента, його особливостям, поступовому зміщенню центру психолого-педагогічних впливів від діяльній до особистісної проблематики. Роль формування управлінської компетентності особистості полягає в тому, щоб навчання та виховання у вищій школі підпорядкувати єдиному завданню розвитку особистості майбутнього управлінця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення ефективності управлінської діяльності у навчально-виховному процесі розглядали науковці Т. В. Ваколюк, Л. В. Васильченко, П. Р. Вишневський, Н. М. Генералова, В. М. Гнатюк, В. В. Коваль, В. М. Колпаков, П. М. Лашенко, Н. Б. Новицька, Я. В. Подоляк, І. Г. Радванський, М. М. Тарнавський, С. О. Шевченко, Ю. Г. Юрчук та ін.

Проблематику управління людськими ресурсами організації на засадах компетентнісного підходу висвітлено в наукових працях закордонних вчених - М. Армстронга, Р. Боятциса, В. Вертера, А. Віланда, Д. Дубоїса, Р. Міллса, Л. Спенсера, С. Уїддета, С. Холліфорда, В. Байденка, І. Зимньої, Г. Селевка, А. Субетто, А. Хуторського.

Метою статті є визначення особливостей формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів у процесі їх професійного становлення у ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу. Для визначення особливостей формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів у трактуванні феномену "управління" можна виділити декілька важливих моментів:

- управління є керованим процесом, якщо серед усіх впливів на нього є засоби, за допомогою яких можна добитися поставленої мети;
- управління є необхідною суспільною функцією, що забезпечує узгодженість, організованість і впорядкування трудової, навчальної та інших видів діяльності;
- управління – це свідоме регулювання всіх соціальних процесів, спрямованих на досягнення поставленої мети. Воно здійснюється на основі

пізнання об'єктивних законів суспільного розвитку. Під науковим управлінням слід розуміти свідому, цілеспрямовану, планомірну дію на об'єкт або суб'єкт на основі пізнання, а також об'єктивних законів і тенденцій розвитку [1, с. 56].

Поняття "управління" широко застосовується в різних науках, позначаючи функцію, властиву організованим системам (біологічним, технічним, соціальним). Навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі належить до соціальних явищ. Отже, вся навчально-виховна діяльність є соціальною системою.

Науковість управління соціальними системами обумовлена тим, наскільки враховуються і використовуються при цьому суспільні закони у відповідній професійній діяльності. Діяльність як суспільна або сумісна праця потребує управління. Управління є функціональним елементом організованих систем, що забезпечує збереження певної структури; підтримку встановленого режиму діяльності; реалізацію заданої програми всієї діяльності (досягнення мети).

Вивчення проблеми показало, що формування управлінської компетентності студентів є спеціально здійснюваною керівництвом навчального закладу, кафедр, студентських підрозділів і науково-педагогічного складу діяльністю, спрямованою на формування у майбутніх менеджерів стійкої пізнавальної мотивації, навичок і вмінь у сфері управління, а також на розвиток самої особистості як суб'єкта цієї діяльності.

Проаналізувавши погляди науковців щодо управлінської діяльності майбутніх менеджерів [2, 3, 4, 5, 6, 7] можна стверджувати, що:

- майбутнім менеджерам необхідні такі здібності, які дозволятимуть йому в найкоротший час досягати високих показників у керівництві людьми. Основними з них виступають: вміння, які дозволяють керівникові генерувати нові ідеї, позбуватися від традиційних схем, оперативно розв'язувати проблемні ситуації, створювати продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю, вміння керівника самостійно приймати відповідальні рішення й неухильно реалізовувати їх у практичній діяльності;
- у бізнесі особливо цінується здатність ризикувати і йти на компроміс, здібність керівника розуміти специфіку управлінської праці й знаходити найбільш ефективні методи організації й контролю;
- креативність керівника – це його здатність передбачати, опираючись на свою інтуїцію;
- для управлінця дуже важливі уміння легко встановлювати контакти з людьми й співпрацювати з ними, що в свою чергу викликає задоволення від спілкування, вміння дотримуватися вимог ділового етикету, проявляти ввічливість і коректність, витримувати дистанцію й не відкриватися повністю, уміння навчати підлеглих, уміння забезпечити чіткий ритм роботи співробітників, а також організацію своєї власної роботи;
- менеджеріві необхідні здібності управляти собою, боротися зі

стресами й конфліктами, а також уміння здійснювати об'єктивну самооцінку, самоконтроль і саморегуляцію;

- для ефективного керування й керівництва керівникові варто розвивати здібність цінувати час і витримувати високий темп діяльності;

- здібність згуртовувати колектив залежить від цілого комплексу особистісних якостей і вмінь керівника, зокрема, від його волевих якостей (цілеспрямованості й вимогливості), комунікативних якостей (лідерства й сумісності), умінь використовувати різні форми співробітництва (колективні, кооперативні, групові), умінь створювати сприятливий клімат, направляти колективну думку, регулювати колективний настрій, налагоджувати оптимальні взаємини зі співробітниками;

- керівникові у розвитку здібностей потрібно звертати увагу на ті з них, які необхідні йому в першу чергу, при вирішенні актуальних завдань керівництва;

- у кожного керівника повинна бути спрямованість. Спрямованість керівника – сукупність стійких потреб, мотивів і цілей, що визначають його головну лінію управлінської діяльності. Спрямованість особистості також визначається переважними інтересами, схильностями, установками, переконаннями, ідеалами, у яких виражається світогляд людини. У керівника повинен бути стійкий інтерес до роботи з людьми й захопленість справою. Залежно від прояву цих психологічних властивостей спрямованість особистості керівника може мати різні форми;

- проявом організаторських здібностей виступають уміння доводити почату справу до логічного завершення, налагодити роботу групи й великого колективу підлеглих так, щоб максимально використовувати достоїнства одних і нейтралізувати недоліки інших, уміння впливати на особистість і колектив, спонукати співробітників працювати сумлінно і з повною віддачею;

- здібний організатор – завжди гарний психолог, що вміє вивчати людей, підтримувати психологічний контакт і розбиратися у взаєминах. При цьому керівникові необхідно вміти ефективно навчати й виховувати підлеглих, контролювати їх професійно-посадовий розвиток;

- творчі здібності керівника закладені в психологічному потенціалі його особистості, установці на пошук проблемних ситуацій у системі керування й на самостійність у вирішенні завдань (що не виключає колегіальності);

Відображаючи основоположну ідею людського виміру в роботі з кадрами, якість кадрів має бути представлена як сумарна єдність трьох аспектів:

- професійних якостей, що визначають ефективність професійної діяльності студентів;

- людських якостей, які представлені природними завдатками й особистісними особливостями студентів;

- соціальних якостей, які залежать від рівня задоволення відповідних потреб студентів.

Виділення трьох аспектів якостей студентів носить до певної міри умовний характер, оскільки всі якості характеризують особу своїм цілісним впливом.

На нашу думку, діяльність ВНЗ має бути спрямована на формування саме таких якостей управлінської компетентності у майбутніх менеджерів. Проте сам навчально-виховний процес залежить від безлічі чинників, що підлягають урахуванню при формуванні майбутніх менеджерів і які багато в чому визначають успішність навчання та виховання. Такими чинниками є:

- підготовленість науково-педагогічного складу (його управлінська компетентність);
- морально-психологічний клімат у начальній групі, професійні традиції;
- система відбору кандидатів на навчання; система і рівень формування управлінської компетентності студентів;
- організаційно-матеріальне забезпечення повсякденної діяльності та ін.

Визначаючи систему основних функціональних дій менеджера, спрямованих на формування управлінської компетентності у підлеглих, можливо повною мірою реалізувати вимоги, висунуті загальною теорією управління: описати процес управління, установити необхідний вихідний рівень пізнавальної діяльності для управління, указати логічну систему управління, за якою повинен контролюватися та коректуватися зазначений процес.

Дослідження цього наукового напрямку охоплює шляхи визначення інформації з різних джерел і різного характеру, управління дією на основі інформації, створення постійних форм взаємодії, прямого і зворотного зв'язку, вираження здатності навчатися та удосконалюватися, передбачати й функціонувати на основі зміни інформаційних ситуацій, планування всіх дій і очікуваного результату, реагування на зміни й ухвалення оптимального рішення.

Слід зазначити, що кожен компонент системи формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів складається з безлічі елементів, що знаходяться у взаєминах і зв'язках між собою, утворюють визначену цілісність та єдність і призначені для виконання своїх інформаційних або управлінських функцій. Так, компонент, що належить до замкнутої системи управління, включає такі групи складових:

- для одержання інформації про стан процесу;
- прийому, перетворення і передачі інформації з каналів зв'язку;
- перетворення, збереження та обробки інформації і формування команд управління;
- використання управління інформацією з метою впливу на процес.

Дослідно-експериментальна робота показала, що формування управлінської компетентності студентів здійснюється успішніше, коли досконалішим є процес управління ними. При цьому аналіз управлінської діяльності керівників підрозділів, викладачів кафедр свідчить, що вона має свою внутрішню логіку й певні закономірності. Дослідження підтвердило, що якщо управлінська діяльність будується з урахуванням цих закономірностей, то її результати, як правило, відповідають поставленій меті. Якщо ж у практиці управління вони не враховуються, то й результативність її залишається низькою.

При трактуванні сутності поняття "управління" вчені виходять з того, що у широкому розумінні управління - це вид діяльності щодо керівництва людьми у різноманітних організаціях. В управлінні завжди є дві складові - суб'єкт і об'єкт, які тісно взаємопов'язані, взаємозалежні й постійно взаємодіють.

Як показує аналіз емпіричних даних професійного становлення студентів

3-х і 4-х курсів, у найбільш сензитивний період свого розвитку майбутні менеджери втрачають інтерес до навчальної діяльності й мають низьку мотивацію до навчання. У старшокурсників знижується оцінка таких якостей особистості, як активність, висока працездатність, працьовитість, сумлінність, ініціативність. Крім того, існуюча структура освітнього процесу викликає в студентів сильну психічну напругу, що, у свою чергу, знижує продуктивність навчання. Для виходу із такого стану необхідно перебороти методологічну настанову, що має місце (перевага об'єкта засвоєння змісту знання перед суб'єктом) і протиставити цій існуючій позиції цілком усвідомлену настанову: перевага суб'єкта навчання, перевага особистості, її ціннісних орієнтацій, змістів, мотивів при організації навчання.

Таким чином, у сучасних умовах в освітньому процесі студенти повинні знайти для застосування ті підходи в навчанні, які спрямовані на розвиток особистості студентів шляхом принципного піднесення "людського фактора" - особистісних якостей і самобутньої індивідуальності кожного студента. Ми вважаємо, що тільки так, використовуючи дані про психічний розвиток особистості студентів, про індивідуальні розходження між ними, можливо сформувати всебічну підготовленість і готовність студентів до успішної професійної діяльності, забезпечити високий рівень їх навчання й виховання, єдність теоретичної та практичної підготовки з урахуванням спеціалізації випускників.

У сучасних умовах намітилися тенденції удосконалення професійної підготовки, пов'язані зі збільшенням кількості навчальних годин, які виділяють на вивчення природничих і гуманітарних дисциплін із широким використанням нових інформаційних технологій. Однак це впливає на формування професійно важливих та соціально необхідних якостей, а професійно-особистісний розвиток майбутнього менеджера обмежується винятково рамками пізнавально-інформаційної сфери.

Незважаючи на різні підходи в знаходженні шляхів модернізації освітнього процесу, важливо визначитися у виборі організаційних і процесуальних складових навчання для створення умов, що забезпечують повноцінний вияв, функціонування та розвиток усіх актуальних і потенційних можливостей студентів, а також через те, що зміст навчання не може проходити у відриві від процесуальної форми його реалізації.

Якщо ми ставимо завдання гуманізації освітнього процесу, є перспективним розуміння такого професійного становлення менеджерських кадрів, як створення системи умов формування особистості майбутнього менеджера, можливостей для її розвитку й удосконалення, як реалізація орієнтованого на особистість та її адаптивність організаційно-методичної складової освітнього процесу до індивідуально-психологічних особливостей студентів.

У процесі навчання у ВНЗ не виключається використання різних положень особистісного, інформаційного, діяльнісного підходів у навчанні з вираженою особистісною спрямованістю. Така інтеграція може забезпечити оптимальне сполучення форм, методів і прийомів різних напрямків багатобічного педагогічного процесу для кожної конкретної ситуації навчання згідно з можливостями й індивідуальними психологічними особливостями як студента, так і науково-педагогічного складу, а також конкретизувати співвідношення міжрольової та міжособистісної взаємодії й забезпечити пріоритет суб'єкт-об'єктних відносин.

Із цілої низки різних напрямків удосконалення професійного становлення майбутніх менеджерів ми виділяємо два, які пов'язані:

- із знаходженням шляхів навчання, що враховують індивідуальні особливості студентів;
- вирішенням соціально-психологічного завдання – орієнтувати та підготувати майбутнього менеджера до виконання функціональних обов'язків під час практичної підготовки у ВНЗ.

Практична підготовка має на меті вдосконалення студентами професійних знань, практичних навичок і вмінь за посадовим призначенням, збір та узагальнення інформації щодо передового досвіду й сучасних поглядів з питань управління, забезпечення більш тісного взаємозв'язку між теорією і практикою, організації та забезпечення навчально-виховного процесу, а також є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми підготовки фахівця для здобуття відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Висновки. Отже, формування управлінської компетентності студентів не зводиться тільки до цілеспрямованого впливу на студентів у процесі їх навчання і виховання та не обмежується соціалізацією в умовах навчального закладу. Воно здійснюється під впливом усієї сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників, у процесі навчання і практичної діяльності у ВНЗ з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, у сфері самопізнання і включає результати як стихійних, так і цілеспрямованих впливів на майбутніх менеджерів. Для подальшого розвитку процесу формування управлінської

компетентності студентів необхідно здійснювати педагогічні дослідження на основі обґрунтованих педагогічних технологій.

Актуальні напрями подальшої розробки окресленої проблеми полягають у розробці педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів.

Посилання:

1. Ваколюк, Т. В. Педагогічні умови інтенсивного навчання іноземної мови студентів-прикордонників : дис. ... канд. пед. наук : Т. В. Ваколюк. - Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2003. - 199 с.
2. Влодарска-Зола Лідія. Професійна підготовка майбутніх менеджерів у вищих технічних навчальних закладах: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Лідія Влодарска-Зола. — К., 2003. — 472арк.
3. Герасимова І. Г. Гуманізація професійної підготовки майбутніх менеджерів виробничої сфери : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / І.Г. Герасимова.— Вінниця, 2002. — 230 арк. : рис., табл.
4. Друкер Питер Ф. Эффективный руководитель / [пер. с англ. О. Л. Чернявская). — М. ; СПб. ; К. : Вильямс, 2008. — 223 с. — (Серия "Harper Business Essentials")
5. Капітанець О. М. Педагогічна підготовка менеджерів у вищих технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олександр Миколайович Капітанець. – Вінниця, 2001. – 211 с.
6. Креативное мышление в бизнесе : [пер. с англ.] / [Амабайл Тереза М., Друкер Питер Ф., У Чан Ким и др.]. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. — 227с. – (Серия "Классика Harvard Business Review").
7. Червінька Л.П. Основи мотивації в менеджменті / Л. П. Червінька. – Суми : ВВП “Мрія-1”, 1997. – 192 с.

Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол. Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2011. – Вин. 159. – Ч. 1. – С. 329-337.